

om smalend te spreken van de pretenties van die eenvoudigen, zijn zelf uit die eenvoudigen voortgekomen.

Dat juist bij de kleine luyden de kracht van ons christen-Nederland lag, is dan ook in elken tijd van godsdienstig opwaken, door hen, die aan dat ontwakend leven leiding hadden te geven, uitnemend verstaan.

Zoo wel de opleving van 1834 als die van 1886 vond haar kracht door den invloed der eenvoudigen.

En met die menschen, die in hun wereldbeschouwing, met hun wereldbeeld, een eeuw of meer achter waren, hebben mannen als de Cock en Brummelkamp, Kuyper en Lohman, Rutgers en Bayinck, Keuchenius en van den Berg, uitnemend kunnen samenwerken.

Dan pleit het niet voor hen onder de meer-ontwikkelden, die thans meenen een soort scheidslijn te moeten trekken, waardoor er verwijdering zou komen, wil men elkaar toch niet verstaat, dat zij het hart van dat eenvoudige volk niet kunnen vinden.

Ja, zoo is men geneigd het op 't eerste gezicht te zeggen.

En zóó is het óók.

Maar er is toch ook een andere kant aan deze zaak. Een zijde, die we nimmer uit het oog moeten verliezen.

Want ook de eenvoudigen zijn niet meer, die ze vroeger waren.

Evenmin als de ontwikkelden. Maar over dezen zullen we het later hebben. We denken nu allereerst aan de „gewone menschen”, onze „kleine luyden”.

Het kan niet ontkend, dat er onder het eenvoudige volk een groote verandering valt waar te nemen in den laatsten tijd. De macht der ontwikkeling onzer cultuur is ook over dat volk gekomen. Zoolang de nieuwe wereld-kijk alleen maar theoretischen invloed had, kon men zich er min of meer buiten houden. Maar de vindingen van den menschelijken geest kwamen in den meest concreten vorm, ook tot den eenvoudigste op het platteland. Het was niet meer te loochenen, dat er veel nieuwe dingen kwamen. Het was niet meer te ontkennen, dat er een nieuwe tijd geboren werd. En toen men eenmaal dien nieuwen tijd zag, moest men wel méé. Maar wat beteekende dat? Voor heel veel menschen immers dit, dat men nu opeens de ontwikkeling van, zeg, drie eeuwen moest meemaken.

Voor ons gereformeerde volk viel deze omwenteling in een gelukkige periode. Veel meer dan velen denken, hebben de leiders van ons volk in de periode van opleving in de laatste dertig jaren van de vorige eeuw onze menschen niet alleen dichter bij het georganiseerde en gereformeerde beschouwde leven gebracht, maar hebben zij hen ook gebracht vlak bij de cultuur en de wereldbeschouwing van dezen tijd. Alleen reeds het feit, dat onze menschen kranten leerden lezen, was van uitnemend gewicht. En speciaal de invloed van Dr Kuyper is hier niet gemakkelijk te overschatten. Uit mijn jeugd herinner ik me zeer goed de stukgelezen „Herauten”, die 's Zondags geruild werden, en die dan 's avonds voor heel de familie van 't begin tot het eind werden gespeld.

Maar wat beteekent dat niet ontzaglijk veel!

Hier was een herhaald beroep op de volksconscientie, hier was aansluiting aan de eene beliden, en nog steeds met de ouden onderschreven waarheid, maar hier was toch ook een nieuwe kijk op de wereld.

En zonder dat ze het verstonden, werden de eenvoudigen voorbereid op wat de jaren omstreeks de wisseling der negentiende en twintigste eeuw zouden brengen.

Hier werd het volk in kennis gebracht met „de gemeene Gratie”, hier werd het gemaakt tot een volk van actieve christenen. Straks begon de kracht van het beginsel op het terrein van het staatkundig leven óók zijn invloed te doen gelden. En de stille christenen werden de meelevende christenen.

Tot zoover, zeg tot wat er gezien werd tot ongeveer de wisseling der eeuwen, was de verandering goed te dragen geweest, en had zij haar normaal verloop gehad.

Maar daar komt de ontzaglijke snelle ontwikkeling van het „cultuur-leven”, zooals onze kwarteeuw die heeft gezien.

En men moet wel mee.

Maar in het zooveel snellere levenstempo gaat veel van de oude rust verloren. Over dat min of meer onbewogene, alleen door eigen zielestrijd (en dan soms óók wel heftig!) beroerde, maar toch steeds van buiten af vrijwel met rust gelatene leven komt een groote verandering. Men gaat meer leven in de wereld. Men is „gereformeerd”, omgevormd naar het cultuurleven van de twintigste eeuw heen.

En dat brengt bij velen een verruiming van den blik.

Maar ook een gevoel van onzekerheid. Zooals gemakkelijk is te begrijpen. Alles wisselt en alles wordt anders voor die eenvoudigen. Er komt een zekere reactie tegen de zoo geweldig snelle verandering, die men moest doormaken. En heel diep in het hart gevoelt men, dat men in dezen tijd ook iets moois mist, wat men vroeger veelal tot zijn onbetwist bezit kon rekenen: de ge-

legenheid om in stille rust aan zijn engeren, maar gemakkelijkeren wereld-kijk genoeg te hebben.

Daarbij leeft nog steeds de herinnering aan twee dingen.

De afval kwam in vroeger eeuwen van den kant van de menschen met hun nieuwen kijk op de wereld.

En tevens van hen, die meer „rekkelijk” waren ten opzichte van de geboden van de zedewet.

Bij de veel grootere zelfstandigheid, die men tegenover „hooger” staande personen thans gevoelt, behoeft het geen verwondering te wekken, dat men bij 'n dergelijke constellatie niet zóó maar meegaat, met alles, wat als 't summum van „gereformeerdheid”, en met alles, wat als reformatie wordt aangeboden. Men was nimmer zeer toeschietelijk in het meegaan met nieuwe dingen. Ik herinner me, dat Prof. Bayinck eens zei: „de kerkse menschen zijn altijd conservatief geweest, en dat is gelukkig, het is het behoud van ons volk geweest”. Maar vroeger gaf men gemakkelijker de leiding in handen van hen, wier beginsel-vastheid boven verdenking stond, en volgde men veel gewilliger.

Doch het gevoel, dat men leeft in een heel snel tempo, al maar vooruit, maakt thans de meesten der eenvoudigen nog meer wederstrevend, en daarbij komt, dat door de meerdere ontwikkeling en de verruiming van den blik, ook velen een eigen oordeel weten te hebben, en dat oordeel (misschien wel eens wat ál te zeer) ook wenschen uit te spreken en te handhaven.

Zóó gezien, merken we, dat ons eenvoudige volk, zal het zijn vertrouwen schenken, vóór alles noodig heeft, dat het gevoelt te doen te hebben met menschen, die vast staan in het oude beginsel; die de oude palen niet verzetten willen; die er niet aan denken een zekere rekkelijkheid ten opzichte van de zedewet te prediken; die ook bereid zijn aan dat volk (meer dan voorheen noodig was) rekenschap te geven van hetgeen zij als toekomst-ideaal zich voorstellen, en die er ernstig naar streven in de schommeling tusschen cultuur en christelijk leven den evenaar in het oude huisje te houden. Nemen men eischt geen verstarring. Zelf gaat men al te wel met de cultuur-eischen mee. Maar men vraagt evenwicht. En dan zóó, dat het niet is de evenwichtigheid van het „wat geven en wat nemen”, hier wat toegeven, en daar wat toegeven, maar de evenwichtigheid van een overtuigde levenshouding, waarbij het beginsel ten volle tot zijn heerschappij komt.

Maar diezelfde cultuurgang, die invloed oefende op hen, die tot dusver min of meer buiten den gewonen gang van het leven stonden, bleef ook niet zonder invloed op hen, wier blik was vernind.

Ook zij kwamen op allerlei manier met het leven en zijne eischen in aanraking. En dat dan, zeer speciaal, op hún manier.

Voor hen evengoed als voor degenen, wier leven eerst in de laatste tientallen jaren in den drukken gang der dingen werd betrokken, gaat onze tijd zeer snel voorbij. En onze tijd is er werkelijk niet eene in welken de wetenschap en de kunst, de zede en de aanraking met de medemenschen het dengene, die midden in het leven staat, gemakkelijk maakt.

De minder geïsoleerde positie van ons christen-volk heeft ook voor de leiders van dat volk een grootere verantwoordelijkheid geschapen. Immers naar alle zijden moeten deze zich thans oriënteeren, veel meer dan voorheen. En juist op het terrein, waar de wetenschap zich beweegt, is het in de laatste jaren een geweldige strijd.

Men nu niet, dat zulks beteekent of althans beteekenen mag, dat wij „nog niet klaar zijn”, waar het de grondbeginselen der dingen aangaat.

Maar, dat er in de laatste tien jaren vragen opgekomen zijn in het vijandige kamp, vragen, die op antwoord van onze zijde wachten, staat vast.

En dat is onze eere.

Want men houdt rekening met hen, die zich positieve christenen noemen.

Maar dit geeft ook voor velen van hen, van wie ons christen-volk leiding verwacht, een uiterst zwaar leven. De tijd van het trekken van groote lijnen is voorbij, naar het schijnt. En ieder weet, dat het „afwerken” van het gebouw den meesten tijd neemt, vooral waar met het zwaart in de eene, en het gereedschap van den bouw in de andere hand moet worden gearbeid.

Zóó evenwel komt er licht een misverstand. Ieder gevoelt, welke gevaren van verwijdering hier dreigen.

Daarbij komt dan nog, dat er inderdaad velen zijn, ook onder onze meer ontwikkelde jongeren, die met velerlei moeilijkheden hebben te kampen. Ook wanneer we voor de, ongetwijfeld bestaande, would-be problemen-sjouwerij een flink percentage aftrekken, blijven er toch immer nog zooveel ernstigen over, die zwarigheden hebben, dat het wel de moeite waard is, aan hen aandacht te schenken.

Naar het mij voorkomt, is een van de oorzaken van de bestaande gevaren alzoo deze, dat men elkaar niet verstaat, doordien men wederzijds moeilijkheden en vragen heeft, die langs elkaar heen schuiven. En dat wel, wíl ter eener zijde het moeilijkheden zijn in verband met de ontwikkeling

van ons cultuurleven, en ter anderzijde vragen in verband met de uitwerking van onze christelijke levens- en wereldbeschouwing in wetenschappelijken zin.

De geheel eigendommelijke constellatie heeft dan ten gevolge, dat men hier minder precies gaat letten op wat de eischen zijn ten opzichte van de houding tegenover de wereld, terwijl men aan d'anderen kant niet verstaat, waarom men niet meer beginselen weet te propageeren en hulpse weet te bieden voor de practijk des levens.

Maar mag zoo al in 't algemeen de verhouding gezien worden, er zijn hier toch ook eenige bijzonderheden, die aan onze aandacht niet mogen ontgaan.

J. WATERINK.

UIT DE SCHRIFT.

Bidden als een vriend.

Lukas 11:5-8.

Worden onze gebeden verhoord?

Zoo vroegen we verleden week.

En we mochten verwijzen naar Jezus' eigen antwoord: Bidt en u zal gegeven worden. Want: Die bidt, die ontvangt.

We vragen andermaal, omdat er zooveel omstandigheden zijn, waarin we over onverhoorde gebeden schijnen te moeten klagen, is het wel waar, dat onze gebeden verhoord worden?

En we mogen weer naar een woord van Jezus u brengen: Klopt en u zal opengedaan worden.

Is het geen illustratie van dit woord als Jezus de gelijkenis laat hooren van den kloppenden vriend?

Gij kent deze parabel.

Iemand ontvangt onverwachts bezoek van een vriend, die naar Oostersche gewoonte ter vermindering van de daghitte reisde tegen den avond en in den voornacht.

De reiziger is laat in den avond in het stedeke angekommen. Hotels waren er niet. De bekende Oostersche gastvrijheid geeft hem vrijmoedigheid om bij zijn vriend aan te kloppen en zoowel om avondeten als om onderdak te vragen.

Maar zijn vriend wordt daardoor in niet geringe verlegenheid gebracht.

Hij heeft zelf het avondeten reeds gebruikt en het dagrantsoen is door hem en de zijnen geheel genuttigd.

Wat zal hij doen? Den vreemdeling afwijzen? Brood koopen, zoo 't al mogelijk was, kon in den laatsten avond niet meer.

Het zelf nog te bereiden, er was op dat uur geen denken meer aan.

Hij zal tot zijn buurman gaan, met wien hij bevriend is.

Een goede buur is beter dan een verre vriend.

En hij zal den buurman vragen hem te helpen.

Hij weet 't, deze heeft brood.

Daarom verstout hij zich en klopt aan.

Door het gerucht wordt de reeds slapende buurman gewekt en, hij was in zijn eersten slaap, ietwat gemelijk wordt hij wakker.

Hij hoort de stem van zijn buurman en aanvankelijk heeft hij niet veel geneigdheid om naar hem te luisteren.

Heel zijn gezin is al ter ruste.

Het openen van zijn voordeur door het wegnemen van den hefbroom is niet zoo'n licht werk.

Hij is geneigd om zich te verontschuldigen. Maar de buurman staat nog altijd voor de deur.

Was deze dadelijk teruggegaan, toen hij den indruk kreeg, dat zijn bede niet zoo heel gunstig werd opgenomen, dan zou de plotseling uit den slaap opgewekte weer op zijn leger zijn teruggezonden.

Maar de vrager houdt aan.

In onzen Bijbel staat, dat hij onbeschaamd was. Ongunstig mag dat natuurlijk niet worden verstaan.

Bedoeld is, dat hij niet spoedig tot beschaming werd gebracht.

Hij hield aan en vroeg nog eens.

Dat deed bij den aanvankelijk onwillige het gevoel van vriendschap opleven en verteederde zijn hart.

Hij staat op, opent zijn huis en geeft den kloppenden vriend het gevraagde.

Ja waarlijk, wie klopt dien zal opengedaan worden.

Het geheim is hier, dat de vrager kwam als een vriend.

Hij kende zijn buurman. Hij had omgang met hem. De harten waren daardoor voor elkander ontsloten. Een beroep op zijn hart kon daarom niet tevergeefs zijn. Zij waren aan elkander gewend.

Welnu, dat is het geheim van het echte bidden, dat zeker verhoord wordt.

Ons bidden mag niet uitzondering zijn. Wanneer het slechts is de opwelling van een oogenblik dan blijft God ons een vreemde.

Wanneer wij ons aan den Heere mogen gewennen door dagelijkschen omgang, door Hem te kennen in al onze wegen, dan is ons bidden niet maar een zoo nu en dan vluchten tot Hem, maar is het uiting van ons saamleven, ja saamwonen met Hem.

Dan is ons hart voor Hem open.

Dan hebben we niet alleen stelling te Dan hier En wi openge Want d Dat hee werd, on En dat wij ons a Dan lev

Wanneer verdeeling dan zijn orde. Imm hebben we deeling te vorming v werk zal De vraag de ruimte zijn moet, En hier vorm gehe neuen b zooveel v die we a doordien n Ten opz wetten.

De uitdr van het lev alle kante sloten door worden we Maar wij dat eenwig we nimmer eeren. Er aan het a Wij zien tings-as, en vlak, lang daar ombo gezichts-as En zoo ko de dingen i cirkels, all evenwijdig pend lensk zelf.

Wanneer deze symbo kegel.

En dan maakt zoud een hoek

Maar de onbruikbaar te gaan va grensde pyi vlak-hoek v dezelfde eig oerst uitgin

Heeft m van het vra tischen kan

Voor won die afgeschi is, theoretis die door e door vier k een rechtho model van.

Natuurlijk komen dan Maar wat strikt genor kunnen wor al dadelijk

vraagd wor gelijk zij aa het grondv heeft, en m

Maar hier De eigen bouwde, moe worden hep

1) In dezez anele. Elke r boezingde de grondvlak en op den mants dat de hoogte heeft met vast en de gulden vorige week de straat van van grondvlak

nderer zijde
ig van onze
wing in we-

ie heeft dan
precies gaat
achte van de
ien aan d'an
en niet meer
ulpe weet te
e verhouding
eenige bizon-
niet mogen

ATERINK.

daar 11:5-8.

us eigen ant-
n worden.
t
veel omstan-
orde geboden
el waar, dat

rd van Jezus
engedaan

ord als Jezus
i kloppenden

oek van een
te ter vernij-
ten avond en

n het stedeke

De bekende
rijmoedigheid
n zoowel om
m.

niet geringe

gebruikt en
zijn geheel

ing afwijzen?

s. kon in den

s op dat uur

met wien hij

verre vriend.

em te helpen.

pt aan.

apende buur-

n slaap, ietwat

man en aan-

heid om naar

oor het weg-

n licht werk-

uldigen. Maar

de deur.

en hij den in-

d gunstig werd

uit den slaap

teruggezonden.

schaaft was-

t worden ver-

Dan hebben wij in Gods Vaderhart geblijft en hebben wij vrijmoedigheid om tot Hem te gaan niet alleen, maar ook om te midden van teleurstelling te blijven kloppen.

Dan bidden wij als een vriend.
En wie zoo klopt dien zal worden opengedaan.

Want de Heere laat geen bidder staan.
Dat heeft Abraham, die een vriend Gods genaamd werd, ondervonden.

En dat zal ons aller ervaring zijn, wanneer wij ons aan den Heere gewennen.

Dan leven we biddend met God als een vriend.
J. G. KUNST.

WIJSBEGEERTE.

Wijsbegeerte in steen.

IV.

Wanneer de gulden snede de verhoudingen en verdeelingen in ons bouwwerk moet beheerschen, dan zijn er toch ook nog andere vragen aan de orde. Immers wanneer wij menschen gaan scheppen, hebben we niet alleen met stof en maatverdeling te doen, maar dan gaat het ook om de vorming van het voorwerp, dat straks ons bouwwerk zal zijn.

De vraag namelijk, hoe de afsluiting der ombouwde ruimte ten opzichte van de ruimte daarbuiten zijn moet, is van het grootste gewicht.

En hier wordt de eisch ten opzichte van den vorm geheel bepaald door het beginsel van den nieuwen tijd. Wanneer dan ook in onzen tijd er zooveel vreemde gezien wordt in de bouwwerken, die we aanschouwen, dan komt dat in den regel doordien men in dezen vorm iets ongewoons vindt.

Ten opzichte nu van dezen vorm zijn er vaste wetten.

De uitdrukking van onze ziel is een uitdrukking van het leven van den eeuwige, zoo zegt men. Naar alle kanten oneindig, en naar alle zijden afgesloten door de eeuwigheid alleen — dat kan slechts worden weergegeven door het figuur van den bol. Maar wij menschen kunnen toch ook weer niet dat eeuwige leven ten volle weergeven, aangezien we nimmer een onmetelijken bol kunnen construeren. Er blijft voor ons steeds een gebonden-zijn aan het aardse.

Wij zien steeds de dingen langs een eigen richtings-as, en vanuit een bepaald beschouwingsoppervlak, langs een rechte lijn naar boven toe. Maar daar omhoog zien wij het eeuwige. En om onze gezichts-as kringelen de gedachten van den eeuwige. En zoo komt er in de symboliek, door welke wij de dingen uitdrukken, een geheel van concentrische cirkels, alle gelegen in een ander plat vlak, dat evenwijdig loopt met zijn voorganger, alle uitlopend tusschen in het ééne punt: de oneindigheid zelf.

Wanneer we ons nu de figuur voorstellen, die deze symboliek weergeeft, dan komen we tot den kegel.

En dan natuurlijk, opdat de verhoudingen volmaakt zouden zijn — tot den kegel, die zich onder een hoek van 51 gr. 50 min. opwaarts heft.

Maar de kegel is een in de bouwkunst praktisch onbruikbaar model. Vandaar, dat men behoort uit te gaan van de naar menschenlijken maatstaf omgrensd pyramide. En de pyramide met den grondvlakhoek van 51 gr. 50 min. heeft bij herhaling dezelfde eigenschappen als de kegel, vanwaar men eerst uitging.

Heeft men op deze wijze de ideale zijde bepaald van het vraagstuk, anders staat het met den praktischen kant.

Voor woning heeft de mensch nodig een ruimte, die afgescheiden is van de buitenwereld. Daarvoor is, theoretisch beschouwd, voldoende een ruimte, die door een horizontaal vlak wordt gedekt, en door vier loodrechte wanden wordt omgrensd. Dus een rechthoekig paralelepipedum. Een huis van het model van een vierkante sigarenkist.

Natuurlijk zijn hier ook andere eischen — we komen daarop later terug.

Maar wanneer we uitgaan van deze ruimte, die strikt genomen, het oermodel van het huis zou kunnen worden genoemd, dan zijn toch ook hier al dadelijk zekere eischen. Immers dan mag gevraagd worden, dat de totaal-inhoud van het huis gelijk zij aan den inhoud van een pyramide, die het grondvlak van het bedoelde paralelepipedum heeft, en met een hoek van 51 gr. 50 min. oprijst.

Maar hier is meer.
De eigen proporties van het blok, dat wordt gebouwd, moeten ook weer door de gulden snede worden bepaald.

¹⁾ In dezen kegel krijgen we dus telkens weer de gulden snede. Elke rechthoekige driehoek heeft als langste rechte hoekzijde de hoogte-lijn, als kortste de staal van het grondvlak en als hypothenusa de tangens van een plat vlak op den mantel, die steeds even groot is. Daar elk vlak dat de hoogte-lijn rechthoekig snijdt slechts lijnen in zich heeft met vaste functie, blijft de verhouding steeds evenredig, en de gulden verhouding is (zooals verstaanbaar is na 't de vorige week gezegd), daar bij herhaling aanwezig, waar de staal van het grondvlak gelijk is aan den afstand van grondvlak tot anjvlak.

Evengoed als ook de verhoudingen van twee bouwblokken jegens elkaar.

Wanneer we dus twee bouwblokken hebben, het eene van $13 \times 8 \times 5$ en het andere van $8 \times 5 \times 3$ (zie de cijfers van de gulden verhoudingen in ons vorig artikel), dan moeten deze bouwblokken ten opzichte van de as van concentratie van onzen geest ook weer in evenwicht zijn. Aan dezen eisch wordt voldaan, indien de afstand van de eigenlijke as van het grootste blok tot de concentratie-as is gelijk aan 3 en de afstand van de as van het kleine tot de as van concentratie is gelijk aan 13^2 .

Nu is het inderdaad een getuigenis van de schoonheid van het samenstel der dingen in de schepping Gods, dat wanneer dit aesthetisch evenwicht bestaat, er ook statisch evenwicht is. Dat wil in dit geval dus zeggen, dat de wetten van de schoonheidsleer en die van de mechanica elkander dekken met haar eischen.

Dit aesthetisch evenwicht nu moet er zijn in elk bouwwerk. Elk gebouw op zichzelf, en elk complex van gebouwen moet volkomen evenwichtig zijn.

Ofschoon in het tot dusver besprokene ongetwijfeld reeds ideeën liggen, die ons ietwat vreemd aandoen — ofschoon reeds hier meer dan één punt is, dat reden geeft een verklaring te vinden voor velerlei „vreemde“ in onderscheiden producten van den nieuwen bouwtrant — toch zal men onmiddellijk gevoelen, dat het pantheïstische grondbeginsel eerst ten volle wordt uitgeleefd, daar, waar men handelt over de groepeerings der onderdeelen in het geheel van den bouw.

Volgens dit beginsel, zooals men het in onzen tijd, theosofisch uitgelegd en naar theosofische lijnen omgebogen, leert, is de dood een vorm van het eeuwige leven. De dood keert zich van dit leven af. Dit leven is voor den dood een leeg woestijn. Maar binnen in den dood is eerst de volle rijke genieting van de levensvolheid met den eeuwige.

Maar dat heeft ten gevolge, dat er een kunst-opvatting mogelijk is, waardoor de kunstenaar bedoelt heel het leven te concentreren binnen het gebouw, dat hij scheppen wil. Maar in het aanzicht van den dood bestaat er geen leven dan het eeuwige. De wereld buiten is ledig en waarde-loos als een woestijn.

Daarom zijn huizen en gebouwen, die deze gedachte uitdrukken, zóó, dat ze zich als met een blind gelaat naar buiten keeren. Evenals er in het gelaat van den doode een starre sturing is, angstwekkend in zijn geslotenheid, zoo ook is er in dit soort van gebouwen een statige harmonie van angstwekkenden eenvoud, en monotone ordening.

De bedekking van deze gebouwen dient evenwel de idee weer te geven, dat daar binnenin het leven oprijst omhoog in de concentrische kringen van den kegel, die doet opstaren naar omhoog, wanneer men zich daarbinnen bevindt.

Daarom is zulk een gebouw gedeelt met een koepel-dak, of met veelhoeken naar één verhoudingswet gerangschikt om één kern.

Van binnen-uit gezien geven immers ook de veelhoeken het idee van een concentrisch kringelen.

Maar bij deze geslotenheid van buiten past zich binnen aan een schier onbegrensde weelde. Immers in den dood is een machtige, onmetelijke rijkdom. En in het eeuwige leven is een eeuwige rijkdom en afwisseling. Daarom behoort er binnen dit huis te zijn een veelheid en een verscheidenheid, een verfijning en een inwikkeling van vormen, zoo veelsoortig als het menschelijk verstand ze maar denken kan. Wel is het noodzakelijk ook hier evenwicht te blijven, maar binnen de grenzen van de evenwichtswetten zijn er toch schier ontelbare mogelijkheden.

Nu zijn er ook andere vormen van bouw. Alle ze te bespreken zou ons veel te ver voeren. Daarom volstaan we met enkele andere te noemen.

Zooals men verstand was de besproken bouw-wijze er eene, waarbij gedacht werd aan een groepeerings van binnen uit naar buiten. De idee, die in het bouwwerk gelegd werd, was geheel innerlijk in het bouwwerk opgesloten, en de levensgedachte, die overheerschte, was die van het innerlijke levensfeest.

Maar bij het besproken voorbeeld werd gedacht aan een centrale rangschikking. Daarop wees het koepeldak, daarop wees ook het zich concentreren van den opwaartschen blik in één kern.

Evenwel kunnen we ons ook denken een rangschikking in één richting. In rechte lijnen, vooruit, maar dan ook verticaal omhoog, in een geleidelijke en rhythmische verfijning van maat en getal, kunnen de wanden oprijzen — en dan wel zóó, dat tegen die wanden aan de binnenzijde het verinnerlijkte leven zijn triumpfen viert. De opwaartsstrevende levensjubel spreekt zich tusschen ten volle uit in „de overwelvingen van vergeestelijking“, waar de geslotenheid van het binnen-leven opwaarts streeft naar den eeuwige.

Nog anders wordt de rangschikking der stof, wan-

²⁾ Immers stellen we de eerste afstand = x en de tweede = y dan krijgen we de vergelijking $\frac{13 \times 8 \times 5 \times x}{8 \times 5 \times 3 \times y} = 1$ indien volkomen evenwicht bestaat. Deze vergelijking nu is juist indien $x = 3$ en $y = 13$.

neer men deze twee vormen combineert, en een samenstel van ideeën ontstaat, waardoor het centrale en het rechtlijnige in den eenen bouw tot zijn recht komen.

Op de oogenschijnlijk meest eenvoudige onderwerpen nu wordt deze eisch van aesthetica toegepast.

Om de genoemde redenen mag b.v. een fabrieksschoorsteen nimmer vierkant worden opgetrokken. Immers het is eisch, dat hier het innerlijke leven (de rookafvoer!) zoo scherp mogelijk gescheiden blijve van de buitenwereld. En voor dat innerlijke bestaat geen voor en achter, maar er is slechts één heerschende richting — dat is de richting van het opwaarts streven. Zóó vinden ook in dit stelsel utiliteits-eisch en eisch van schoonheidsleer elkander.

Maar er is ten opzichte van de werken van 's menschen handen ook een andere wijze van zien mogelijk.

De eeuwige beschouwt zijn werk in de schepping. En hij ziet in die schepping zichzelf. Hij neemt daar-bij het juiste standpunt in, om zijn geest geheel harmonisch te concentreren op het juiste punt en in de juiste richtingslijn. De schepping is naar den eeuwige toe dus open, en zijn geest concentreert zich langs de juiste as van concentratie, zóó, dat hij in tijdloze contemplatie zichzelf beschouwt.

Hier nu is het andere voorbeeld voor den bouw. Was de eerste hoofdvorm die van concentratie van binnen uit, er is een tweede vorm: die van de concentratie van buiten-af.

Zooals nu ons oog een tempel is in een tempel — organisch met het lichaam één, en toch met eigen bestand, zooals onze blik één ziel is in een ziel — zóó is het bouwwerk, dat spreekt van buiten naar binnen, een tempel in Gods tempel.

En dan zijn hier twee principes.

Dat van den cirkel als grondslag, en dat van den vierhoek. Gelijk nu het in het begin van dit artikel gezegd zal te verstaan zijn.

Welnu, gebouwd volgens deze gedachte rijst het gebouw op, als één organisch geheel met zijn omgeving; uit een grondvlak, dat meer is dan een vierkant en dat minder is dan een cirkel. Het is rijk van buiten; in harmonische pracht zijn de deelen toch eindeloos gevarieerd. Het moet ook rijk zijn van binnen, omdat van het standpunt van den eeuwige gezien, „voorwerpelijk“ en „onderwerpelijk“ begrippen zijn, die elkander volkomen dekken.

Om evenwichtig te blijven zijn er aan het gebouw twee hoofdrichtingen, die van de beschouwings-as, en die van de loodlijn op deze as: die van richting en tegenrichting. Maar bij deze hoofdrichtingen, die dan natuurlijk vertegenwoordigd zijn door vier muren, zijn er veel gevels, die opwaarts streven als naar het oneindige. Zoo sluit zich dit gebouw aan de omgeving aan, en is de eeuwigheids-gedachte, die van den cirkel, in zijn alzijdigheid weergegeven.

Ziedaar een stukje „wijsbegeerte in steen“ van den modernen tijd.

J. WATERINK.

Correspondentie. In het vorige artikel waren een paar drukfouten ingeslopen, tengevolge waarvan het geheel schade leed.

In regel vijf onder figuur 4 leze men in plaats van AC² AE².

Vermoedelijk op verschrijving berust de fout in regel 20 onder figuur 4. Daar leze men: „b.v. CX zóó, dat CX weer middenevenredig is tusschen CD en DX“.

In het stuk was CX met CD verwisseld.

Hartelijk dank ik voor de vele brieven, die ik over het artikel van de vorige week kreeg. De belangstelling was veel groter dan ik had durven verwachten. Voor de vele vriendelijke woorden, die men mij schreef, dank ik zeer.

Tevens maak ik van de gelegenheid gebruik enkele opmerkingen te beantwoorden.

C. B. en Dr P. N. d. V. beiden te A. U. ziet, dat uw vermoeden van druk- of schrijffout juist was. Anderen waren minder vriendelijk dan U en spraken van een onjuiste voorstelling! Inzake de rekenkundige reeks vergist U zich, zooals ik nader hoop aan te toonen.

Corn. B. te A. Over de kwestie bouwkunst en bouwkunde, — meer schijn dan wezen m.i., handel ik nog wel eens. De genoemde werken zijn mij bekend, zoo U zien zult.

L. d. V. te D. en anderen. Aan het verzoek, de artikelreeks langer dan zes-deel te maken, zal D.V. worden voldaan. Toen ik ermee begon had ik zulk een belangstelling niet vermoed.

D. te V. en anderen. De constructie van den rechth. driehoek met een hoek van 51 gr. 50 min. behoeft ik in het artikel niet te omschrijven, aangezien zij voor het betoog van geen gewicht was. Die dus in dezen „met mij van meening verschillen“, zullen het verband tusschen de constructie en mijn betoog moeten aantoonen. Intusschen wil ik wel vertellen, hoe het gebeurt. Het construeren van de middenevenredige mag ik wel als bekend veronderstellen. Welnu, men neemt een lijn, b.v. ab, en construeert daarop de medenevenredige. Met deze als rechthoekszijde construeert men op de eerste lijn een rechth. driehoek. Men zal bij berekening volgens de goniometrische eigenschappen vanzelf de uitkomst vinden, dat de bedoelde rechth. driehoek een hoek heeft van 51 gr. 50 min.

D. A. R. te d.H. Op de door U gemaakte opmerking hoop ik terug te komen. Intusschen mijn dank.

Allen, die vragen stelden, verwijs ik verder naar het vervolg der artikelen.

J. W.